

LA SARDANA SOTA EL DIRECTORI DEL GENERAL PRIMO DE RIVERA.

Considero oportú refrescar una mica la memòria d'un temps no pas massa llunyà; però si bastant oblidat: la dictadura del General Primo de Rivera.

Sembla ser que els anys vint no foren tan feliços com ens han volgut vendre. La crisi política creada per uns governs dèbils i curts, no ajuden a restaurar la confiança dels sectors industrials i comercials. La guerra del nord d'Àfrica i el reclutament de tropes de lleva per anar al front era una sangonera insuportable tant per la Hisenda pública dels Governos de torn com per la pau social. Cal recordar que pagant es podia esquivar el servei militar.

Si als fets anteriors encara s'hi afegeix una inflació galopant i unes condicions laborals més be precàries comprendrem que res invita a la pau i tranquil·litat social. Sovintegen les vagues generals, la violència, la inseguretat ciutadana i una evident lluita de classes que s'arrossega des de mitjans del segle XIX.

Els governs, incapaços de donar solucions als problemes del moment, van succeint-se a un ritme d'un cada 5 o 6 mesos, donant a entendre que ningú es capaç de solucionar els problemes del País.

La violència, amb raó o sense, d'alguns sectors de la societat contra una Església compromesa i defensora del català però més distant del món laboral, tampoc beneficiarà la convivència social. La majoria de ciutadans admetrien una solució al problema encara que fora a costa d'algunes restriccions democràtiques.

Per altra part la Renaixença havia calat al poble català. La Mancomunitat, presidida per l'arquitecte, historiador i polític, Enric Puig i Cadafalch continua creixen i és atiada per una bon teixit d'entitats culturals que creixen espectacularment.

Per altra part el ritme del desenvolupament agrícola, comercial i industrial és molt superior a la resta del País. En aquestes circumstàncies és normal que els catalans optin per demanar una major autonomia, cansats que els seus problemes els han de resoldre un govern central que dona mostres de notable indiferència i ineficàcia.

El teixit associatiu cultural de Catalunya es extens i variat. Per manca d'espai sols faré referència a una associació bastant singular: Els "**Pomells de Joventut**". El compositor de sardanes Eduard Mercader (Tano) els dedica una sardana que porta el nom de l'associació. "**Pomells de joventut**" és una entitat eminent i indubtablement catalanitzadora, fundada els anys 20 per J. Maria Folch i Torres. La seva missió era l'educació espiritual, cívica i patriòtica dels joves. De la mateixa manera que ajuden a les tasques pròpies d'una Parròquia, imparteixen classes de català, llegeixen o escriuen una carta als analfabets, organitzen ballades o aplecs de sardanes i tot d'una forma desinteressada. Aquesta entitat, en tan sols tres anys, assolí una gran acceptació, popularitat i prestigi. La seva aportació al reafirmaren de l'esperit nacional català va ser molt notable.

Totes aquestes circumstàncies i d'altres més atiades pel creixen sentiment de "Catalanitat", fruit madur de la "Renaixença", provocaran el cop d'estat del Capità General de Catalunya Miguel Primo de Rivera, una personalitat que a Barcelona comptava, d'entrada, amb un cert suport de la dreta, l'Església, la patronal i àdhuc d'alguns partits polítics i sindicats. Això succeïa el 13 de setembre de 1.923 amb el vist-i-plau del rei Alfons XIII que en una visita a Roma presumia i declarava: "Este es mi Mussolini" referint-se a Primo de Rivera.

Ben aviat es podrà comprovar que les intencions del Directori no són les esperades, sobre tot per Catalunya. La seva obsessió sempre fou acabar amb tots els símbols de identitat catalan. El manifest del general diu que són quatre els problemes del País: **El separatisme, el terrorisme, la guerra al Nord d'Àfrica i la situació econòmica**. Se'm fa difícil acceptar que el separatisme català fora la primera prioritat. No seria més lògic atribuir el problema a la incapacitat dels governs anteriors, a la del propi Directori per acabar amb el crònic litigi del nord d'Àfrica que és la causa principal de la majoria dels problemes espanyols.?

Al llarg de la primera setmana el Directori inicia el desmantellament de tot signe de catalanitat. S'estrena prohibint "Els Pomells de Joventut" – "Els jocs Florals" i tanca el "Centre Català". Durant el primer mes prohibirà més de 50 entitats catalanistes, l'ensenyament en català a la "Normal" de Girona, imposarà l'obligatorietat del castellà a les escoles, es suspèn timerà diverses publicacions en català.

Les entitats que major resistència oposaren foren: L'Església i els advocats. Per descomptat es prohibeix "els Segadors", o millor dit, es canvia la lletra i també es prohibeix, com no, cantar la sardana "La Santa Espina".

Faltaria més! Això de: "som i serem gent catalana, tant si es vol com si no es vol..." no hi ha pap capaç de pair-ho.

Vet aquí com el dictador, de fet, és l'executor de la majoria d'ideals carlistes que tanta sang van vessar i que els crèiem superats: Déu – Pàtria – Rei, diferenciant-se dels carlins rebutjant els Furs. El general serà el desafortunat pare d'una política anti-catalana que durarà tot el segle XX i encara continua. El seu principi maximalista era: catalisme = separatisme = enemic d'Espanya és un axioma que no té una sola i contundent resposta. La personalitat del dictador és paternalista, contradictòria i la cultura l'importa un rave. Tanca la majoria de publicacions en català; però en tolera i censura d'altres.

La seva finalitat era convertir el català en un llenguatge domèstic predestinat a morir de fàstic i de inanició. Una altra ceba del general era proclamar-se admirador i defensor del folklore català. Aquesta ambigua tolerància de la llengua i la pseudo-defensa d'un macarrònic i romàntic folklore català la fa servir com argument per demostrar que ell i el seu Directori no van contra els catalans si contra el catalanisme.

Així, cinc dies després del seu nomenament, publica un decret contra el separatisme on diu: "**Expresar o escribir en idiomas o dialectos las canciones, bailes, costumbres y trajes regionales no son objeto de prohibición alguna**". Ans el contrari, no es cansarà de lloar reiteradament aquestes activitats. D'antuvi les sardanes sembla que en sortiran ben parades. No us feu il·lusions, no trigarà gaire a estrènyer el cinturó.

L'any Sant 1.925 serà un any mogut. El Directori decretarà la dissolució de la Mancomunitat, l'Orfeó Català farà el famós pelegrinatge a Roma amb motiu de l'any sant i com una entitat musical, no com a representant de l'Estat Espanyol. El pelegrinatge s'acaba amb una recepció privada del papa Pius XI. Tot això tindrà un considerable ressò mundial que irritarà al Directori. En tornar a casa el Barça farà un multitudinari homenatge a l'Orfeó Català que acabarà amb la clausura del camp crec que durant cinc o sis mesos.

Feta la composició de lloc i temps de forma breu i entenedora, no sé si he aconseguit cap d'aquests propòsits, entraré exclusivament en el tema sardanístic.

Audicions de sardanes.

El Directori militar no va fer mai un atac frontal a la sardana. Prefereix escanyar-la poc a poc, donant cada dia un volta més al torn. En el fons el dictador va menysprear la sardana i va caure al parany de considerar-la com "**un fet folklòric**" d'uns pobles empordanesos no com un "símbol" de Catalunya. Podia ser que en aquell temps encara no era un símbol per tots els catalans; però anava en bona direcció i el Directori, amb el seu comportament, va contribuir a que el poble fes pinya al voltant de la sardana considerant-la com una cosa pròpia, com un signe de identitat. Tota acció comporta implícitament una reacció i, en aquest cas, la "reacció" fou molt positiva per la nostra dansa.

El general, per demostrar la seva admiració vers la sardana, en una visita a Catalunya l'abril de 1.924 va demanar, al quintet que amenitzava el dinar, que interpretés una sardana i pogué escoltar "El gegant del pi." de Joan Baptista Lambert. Aquest acte el considero com una barreja de paternalisme i de cinisme incapaç d'empassar.

A Barcelona ja s'havien fundat una sèrie de cobles de renom com "La Catalònia, La Principal Barcelonina, La Barçino, La Badalonina, La cobla Popular, L'Emporium, la Cobla Barcelona, la Barcelona-Albert Martí... Tot això és un signe evident que la sardana ha arrelat definitivament a la província de Barcelona.

Durant la dictadura proliferen d'una forma espectacular les gravacions de sardanes. Encara no he trobat la causa. Podrien ser un conjunció de petites causes. En algunes gravacions d'aquella època he vist anotat a l'etiqueta el tiratge i el salt de la sardana, com si fessin ballades de sardanes de forma privada o semi-privada tot i la dificultat que comportava l'estructura de la pròpia gravació. Unes eren dues tirades de curts i dos de llargs i d'altres a l'inrevés, tot venia condicionat pels tres minuts del disc.

També pot influir-hi la gran revolució de la gravació elèctrica cap a finals de 1.927. Surten els giradiscs elèctrics i el so dels discs fa un salt qualitatiu molt considerable.

Sigui com sigui el fet és que la "febre sardanista" i la "boumania" s'estén i propaga de forma extraordinària. Les sardanes van assumint el rol de símbol però les traves i prohibicions no trigarien a aparèixer. La tàctica del Directori era anar posant petits entrebancs de mode i manera que cada dia era més complicat fer una audició de sardanes. És a dir escanyar-la suaument i poc a poc d'aquesta manera era menys traumàtic.

Tot i la quantitat de pals a les rodes no aconseguí encallar el carro. Així el novembre de 1.923, l'autoritat militar, prohibeix la "Santa Espina" a Mataró. Serà a partir de l'estiu de 1.924 quan apareixen les primeres limitacions rigoroses.

Tot es complica quan la censura l'aplica el cató local o provincial. Per fer mèrits o per excés de zel solen aplicar la llei "sui generis" ampliant la llista de prohibicions i/o fent-la més restrictiva. Aquest cató, a més de ser un pilota, fa mèrits per pujar al podi dels incompetents; però això sí, és més empipador que les mosques en vigília d'una gran tempesta.

Les restriccions comencen a Girona quan el governador limitarà el fi de les audicions a dos quarts de deu de la nit. Motiu: "**para no molestar a los vecinos en horas de descanso**". Amb la denuncia, o no, de segons quin ciutadà era suficient per publicar aquest ban.

El 29 de maig a Sabadell es suspèn un aplec per ordre governativa. S'anul·la tot un aplec sense més explicacions, amb tot l'enrenou i despeses que comporta per les cobles i els organitzadors.

A Barcelona el general Losada prohibeix la "Santa Espina" "**que se ha convertido en himno representativo de odiosas ideas y criminales aspiraciones, escuchando su música con el respeto y reverencia que se atribuyen a los himnos nacionales....**" (sobren comentaris)

També a Barcelona imposarà la condició de fer-les itinerants atenent les queixes dels veïns "**molestos por el sonido de la tenora**". Per atendre "las quejas de los vecinos" disposarà que, en el mateix lloc, sols es puguin fer una vegada al mes. Els possibles denunciants "molestos por el sonido de la cobla" fan honor a la seva pròpia dita: "**no está hecha la miel para la boca del asno**".

La propera prohibició farà molt mal al sardanisme. Es prohibirà la venda de floretes, espigues de blat, i d'altres coses "**con las cuales los organizadores hacian un negocio que no estoy dispuesto a que continúe**". La conseqüència d'aquesta prohibició fou que el "**Foment de la Sardana**" de Barcelona trigarà força temps en organitzar ballades de sardanes. La font del finançament es va estroncar.

La suspensió de ballades de sardanes sovintejaran a Barcelona i Girona al llarg de l'any 1.925. Al diari "La veu de Catalunya" es troben diverses notes en aquest sentit. Es pretén camuflar les audicions demanant permís per celebrar un "**concert de Cobla**". No donà resultat i la "autoridad competente" obliga a celebrar les **ballades en locals tancats**. Aquesta fou la resolució del general Milans del Bosch a Barcelona a partir de 1.927

El directori també ataca als músics joves de cobla. Així els concursos anuals destinats als joves estudiants d'instruments de cobla que es van fer el 1.922 i 1.923 foren prohibits fins nova ordre.

La censura també s'estén a les actuacions a l'estranger. Així es retira el passaport als components de la Principal de la Bisbal per tocar la "Santa Espina" en una actuació a París.(7/11/1.926)

M'imagino que l'enduriment de la censura al voltant de 1.926 podria tenir alguna mena relació amb el complot de Prats de Molló, una fracassada temptativa d'envair militarment Catalunya dirigit per en Francesc Macià al front d'un escamot de mercenaris. El final de la guerra del Nord d'Àfrica durant el 1.926, representarà també un alè d'aire fresc i una vitamina pel Directori.

Cal recordar que les prohibicions no foren igual arreu del País. Zones amb poca implantació sardanista o localitats petites no van sofrir tants impediments. "**En definitiva, aparentment res estava prohibit però tot havia de ser autoritzat.**"

El Directori i el rei Alfons XIII temien les reaccions separatistes durant l'Exposició Universal de Barcelona i van endurir la censura sobre el català i sobre els orfeons catalans. Així veiem com el 1.928 s'edita un disc de sardanes cantades per l'Orfeó Català sota la direcció del mestre Millet. Cara A: "**Las hojas secas**" i cara B: **La sardana de las monjas**. "La Voz de su Amo N° catalg. AB-270. N° de disc: CJ-1052.

L'any 1.929 surten dos discs de l'Orfeó Català : **Las flores de mayo** (dos parts) i "**la muerte del monaguillo**", gravacions de l'Emili Vendrell : "El emigrante", "Cancion del deso incierto, i algunes sardanes com; "Lloro por ti, La flor de Levante, La brisa entre los pinos, cuentos i canciones, juguete, Bonita, Monte arriba".....fins a una dotzena de títols. Aquest disc encara es troben als catàlegs de 1.931

La majoria de discs censurats son "**La voz de su Amo**" antiga "**Gramófono**", algun de l'"**Odeon**" (ambdues discogràfiques premien a Barcelona. No es troba cap disc censurat de la discogràfica anglesa "Regal-Record", ni de la seva filial espanyola "Regal".

Entren al nostre País, noves discogràfiques com “Regal - Polydor – Parlohon “ es un símbol de puixança de la sardana i de la resta de música popular catalana. D'aquestes discogràfiques no s'ha trobat cap disc amb el títol censurat.

El final de la dictadura també coincideix amb una època brillant del cant coral en la que destaquen importants directors i compositors com Antoni Pérez Moya dirigint l'Orfeò de Sants, Coral Montserrat... o el mestre Marià Mayral amb l'Orfeò Goya i, fins i tot, les composicions del mestre Joan Llongueres.

A part de la sardana crec que és molt important la reacció del poble en acabar la dictadura. El sentiment de “**catalanitat**”, reducte de la Renaixença, no havia desaparegut ni minvat, si no al contrari, s'havia fet més fort, s'havia convertit quasi en un fet religiós. Això es pot veure en els ideals de la “Lliga sardanista” encapçalada i dirigida pel mestre Joan Llongueres. Es pretén formar un ens que vetllaria per la puresa de la música i de la nostra dansa sense comptar amb la participació ni amb el parer popular. Era difícil en aquell moment admetre el veredictes popular, quan del que es tracta era de desterrat algunes costums populars considerades poc edificants. Aquest fet no es ni la primera ni la darrera vegada que es dona en la història de la sardana. Des de molt antic l'Església ataca la sardana i ja del meu record, i des d'algun bisbat català, es va prohibir ballar la sardana per que era una dansa “Impúdica” (sic). El temps col·locarà cada cosa al seu lloc.

Al meu entendre feia por l'evolució i perdre allò que ha costat més d'un segle en assolir-ho. Defensen aferrissadament la jove flama de la catalanitat, per que la creuen feble, dèbil i en perill d'extinció. Crec que en el fons pot haver-hi un intent d'aconseguir una acceptació popular que legítimi la seva postura i tranquil·litzi la seva consciència.

Crec que falta una premissa molt important: donat que la sardana és un símbol de Catalunya o evolucionarà seguint el seu patró o esdevindrà un record, una història. Es evident i segur que no continuarà immutable durant segles i menys en els moments actuals. Malgrat tot i tots el nostre País desitjo que faci el seu camí amb o sense la sardana i es modificaran o sorgiran nous signes de identitat. Mentre hi hagi Pàtria existiran els seus símbols. Es llei de vida. Crec que ens correspon deixar constància de la nostra història per que futures generacions puguin conèixer i desxifrar el passat ampliant el llegat ètnic i cultural.

A. Torrent
Fonovilassar 78